

Franklin OBENG-ODOOM

Vpliv nafte na mestno gospodarstvo (o knjigi *Oiling the urban economy: Land, labour, capital, and the state in Sekondi-Takoradi, Ghana*)

Naslov: Oiling the urban economy: Land, labour, capital, and the state in Sekondi-Takoradi, Ghana

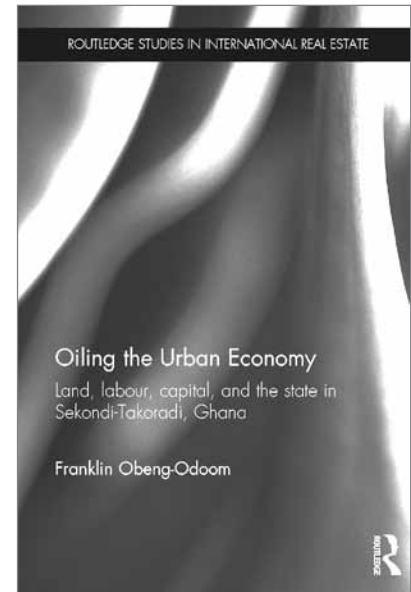
Avtor: Franklin Obeng-Odoom

Založba: Routledge

Kraj in leto izdaje: London, 2014

Število strani: 238

[ISBN: 978-0-415-74409-6]

Uvod

Kakšna je vloga proizvodnje in izvoza nafte v državi, bogati z viri, ter državi, ki teh virov nima in je odvisna od drugih? Nafta je glavni vir energije, hkrati pa tudi vir smrti, saj povzroča onesnaženje, kontaminacijo, razlastitev, izkoriščanje in bogastvo. Vendar ni nič od tega vnaprej določeno. Na nekatere države (v celotnem spektru držav, od najrevnejših do najbogatejših) je nafta pozitivno vplivala, za druge je bila neizprosno uničevalna. Vloga nafte v ekonomiji je torej zanimiva tema empiričnih raziskav.

Urbana gospodarstva so bila doslej v razpravah o nafti bolj ali manj spregledana. Prav to je vrzel, ki jo poskušam zapolniti s svojo knjigo. Z novejšimi naftnimi odkritji v mestih ta mesta vse bolj postajajo odsev globalne urbanizacije ter kraj urbane družbene, ekonomske in ekološke preobrazbe. Čeprav postajajo hitro rastoča mesta vse pomembnejša, o njih vemo le malo. Da bi to popravil, sem napisal knjigo z naslovom *Oiling the urban economy: Land, labour, capital and the state in Sekondi-Takoradi, Ghana* (Vpliv nafte na mestno gospodarstvo: zemljišča, delovna sila, kapital in država v ganskem mestu Sekondi-Takoradi).

Svoja razmišljanja o knjigi bom začel z obravnavo teze o prekletstvu virov, ki je izhodišče večine analiz naftnega gospodarstva. Nadaljeval bom z njenimi pomankljivostmi in na koncu predstavil, kako moja knjiga presega trenutne razprave ter kako lahko – če se zanimanje, ki ga je knjiga vzbudila, obdrži – krepí naše razumevanje nafte in ga pomaga preoblikovati.

Prekletstvo virov

Večina obstoječih raziskav nafte temelji na tezi o prekletstvu virov, ki poudarja neposreden odnos med razcvetom virov ter ekonomskim, družbenim in ekološkim plenjenjem. Metodologijo pozitivne ekonomije, na podlagi katere se je razvil ta pogled, je najprej začel uporabljati John Cairnes, in sicer v raziskavi iz leta 1857, v kateri je preučeval vpliv avstralske zlate mrzlice leta 1851 na druge gospodarske sektorje (Bordo, 1975, in Svetovna banka, 1988: 21) Izvirna razlaga tega paradoksa izobila temelji na »Gregoryjevi tezi« (Murray, 1981), imenovani po Robertu Georgeu Gregoryju (1976), ki je ponazoril, kako je razcvet naravnih virov pripeljal do deindustrializacije v Avstraliji. V reviji *The Economist* (2010) je bil v članku, ki je opisoval, kako je nizozemsko gospodarstvo zaradi odvisnosti od nafte in

zemeljskega plina v Severnem morju zapadlo v deindustrializacijo, ta koncept preimenovan v »nizozemsko bolezen«. Marx Corden in Peter Neary (1982) sta ponudila bolj sistematično razlago tega paradoksa. Po njunem mnenju se v gospodarstvu, bogatem z viri, ti viri, vključno s kapitalom in delovno silo, običajno iz proizvodnega sektorja preusmerijo v hitro rastoči sektor, kar lahko ohromi vse druge sektorje; proces sta poimenovala »učinek preusmeritve virov«. Do »učinka zapravljanja« (ang. *spending effect*) pa pride, ko začno vsi sektorji razen hitro rastočega upadati ter se v njih cene dobrin in storitev zvišajo, ker povpraševanje preseže upadajočo ponudbo. Do tega učinka lahko pride, tudi če nenaden priliv virov poveča kupno moč nekaterih domačinov, ki zato od določenih storitev zahtevajo več – v tem procesu se cene tovrstnih storitev običajno zvišajo. Kakor koli že, relativne cene dobrin in storitev se v hitro rastočem gospodarstvu zvišajo, to pa posledično zviša tudi *relativni menjalni tečaj*. Ta proces sicer ne vpliva na *nominalni menjalni tečaj* samodejno, vendar se njegov vpliv vidi v tem, da procesi zapravljanja običajno privedejo k večjemu nakupu domače valute, ker tuji to počno zato, da bi kupili naravne vire države ali ker državi plačujejo vire v tuji valuti, ki se nato pretvarja v domačo valuto. Večji

nakup domače valute privede do apreciacije cen oziroma menjalnega tečaja te valute. Močna domača valuta je dobra, vendar ne za proizvode, ki se izvažajo, saj postanejo predragi. Ko postane domača valuta močnejša, postane uvoz cenejši, vendar lahko tudi to negativno vpliva na proizvodni sektor, saj ljudje kupujejo manj domačih proizvodov (Corden in Neary, 1982, in Barder, 2006). Politični ekonomisti (glej na primer Goodman in Worth, 2008) so ponudili širšo razlago, ki upošteva strukturne vidike okoljskih problemov ter družbenoekonomskih in političnih trenj, ki jih povzročata razcvet virov. Kljub temu se večina raziskav v okviru ortodoksne ekonomske teorije oziroma mainstreamovske ekonomije (na primer Collier, 2008) osredotoča na domače dejavnike, ki vključujejo samo en vzrok in izid (Obi, 2009), ter običajno poudarja dejavnike, kot so državna korupcija, slabo upravljanje, vojne in omejena rast (Obi, 2009).

Rekvjem za tezo o prekletstvu virov

Ena od težav analize nizozemske bolezni je, da ta ne upošteva zdravila, ki so ga Nizozemci razvili zanjo: država lahko prihodke od virov vlaga v upadajoči proizvodni sektor (International Energy Agency, 2008). Vlaganje presežnih prihodkov od nafte v druge trpežnejše gospodarske sektorje zagotavlja stalno potrošnjo veliko dalj, kot je to prikazano v razpravah o prekletstvu virov. To strategijo imenujemo tudi »Hartwickovo pravilo« (Bazilian idr., 2013), ki izhaja iz temeljnega dela Johna M. Hartwicke (1977: 974), po katerem »naložbe trenutnih prihodkov od neobnovljivih naravnih virov v reproduktivni kapital zagotavljajo konstantno potrošnjo na prebivalca«. S tega vidika si lahko nazadujoče proizvodne in kmetijske panoge, ki trpijo za nizozemsko boleznijo, opomorejo, če se prihodki od virov vlagajo v proizvodnjo energije, ki okrepi industrializacijo, delovno intenzivno proizvodnjo in zaposlitev. Prihodki pa

se lahko vlagajo tudi v razvoj rafinerij, kar omogoči, da se v tujino ne proda vsa nafta, ampak se je nekaj spremeni v plin, ki ga lahko uporabljajo domače tovarne (Bazilian idr., 2013). Torej se zdi, da je izobilje virov lahko tudi blagoslov.

Kanadska politična ekonomija že dolgo temelji na tezi gospodarskega razvoja, ki izhaja iz osnovnih surovin (ang. *staples thesis*) ter ta pogled zagovarja in ga še razširi. Analitiki, ki uporabljajo tezo osnovnih surovin, opozarjajo na širjenje učinkov hitro rastočega sektorja oziroma na to, da lahko ta sektor spodbudi rast industrije, ki zagotavlja surovine (povezave nazaj), in rast industrije, ki uporablja proizvode hitro rastočega sektorja (povezave naprej). S tega vidika ni nujno, da so naravni viri držav prekletstvo, temveč so lahko tudi blagoslov (Watkins, 1982, ter Dow in Dow, 2014). Zaradi novejših protislovij v zaposlitvenih odnosih in ekoloških trenj, povezanih z naftnim razcvetom, je bila ta teza nekoliko spremenjena, vendar je to še vedno pripeljalo samo do oblikovanja »teze neosnovnih surovin« (ang. *neostaples*; Mills in Sweeney, 2013) in ne do prevladujoče deterministične ideje o prekletstvu virov.

Tudi predlogi, ki izhajajo iz teze prekletstva virov, so podobno vprašljivi. Tak primer je »teorija prostega izkoriščanja«, po kateri brez obstoja zasebnih in formalnih lastninskih pravic razcvet naravnih virov v gospodarstvu, bogatem z viri, neizogibno pripelje do splošnih družbenoekonomskih problemov (Barbier, 2005: 122–140). Najnovejša raziskava, ki zagovarja tovrsten recept politike, ima naslov *Oil is not a curse: ownership structure and institutions in Soviet successor states* (Luong in Weintal, 2010). Reformistična različica te politike je »oblikovanje javno-zasebnih partnerstev pri pridobivanju naravnih virov« (Stevenson, 2014). To politiko pogosto podpirajo mednarodne finančne ustanove in razvojni organi, pri njej pa gre za to, da naj bi z zagotavljanjem

potrebne poslovnega okolja za javno-zasebna partnerstva (JZP) in podpiranjem mednarodnih podjetij, ki se ukvarjajo s pridobivanjem naravnih virov, povečali blaginjo prebivalcev držav, bogatih z naravnimi viri. Kljub temu izsledki večine raziskav – na primer *Crude reality* (Brian, 2012), *The development challenges of mining and oil* (Thorp idr., 2012) in *The politics of resource extraction* (Sawyer idr., 2012) – kažejo, da JZP delajo v nasprotju z javnim dobrim in pogosto omogočajo državnim oblastem, spajdašenim z interesi podjetij, da javno dobro podredijo dobičkom podjetij. Mogoče tak končni izid niti ne bi smel biti tako presenetljiv glede na to, da se mednarodne rudarske korporacije JPZ ustanavljajo zato, da bi si zagotovile neovirano pot do dobička, ne pa zato, da bi izboljšale družbenoekonomsko blaginjo in ekološko trajnost (Elbra, 2014). Zaradi vseh teh pomislekov ter neupoštevanja prostorskih in časovnih procesov postane analiza prekletstva virov majava, zato ni primerna podlaga za preučevanje naftnih mest.

Naftna mesta

V knjigi ovržem okvir prekletstva virov ter namesto tega predstavim primernejši in močnejši teoretični, metodološki in empirični vpogled v to tematiko. Ponudim tudi stabilnejšo podlago za oblikovanje politike. S teoretičnega vidika oblikujem poglobljeno kritiko obstoječih okvirov preučevanja nafte in predstavim nove načine razumevanja naftnih mest po svetu. Z metodološkega vidika pokažem, kako lahko različne ideje o metodah povežemo in uporabimo v metodološko celoviti interdisciplinarni raziskavi naftnih mest. Raziskavo empirično oprem na zahodnoafriško mesto Sekondi-Takoradi, ki je nastalo z združitvijo dveh mest. Na Zahodno Afriko sem se osredotočil zato, ker je središče nove naftne mrzlice v Afriki – kot je navedeno tudi v najnovjšem poročilu o stanju afriških mest z naslovom *The State of African cities* (UN-HABITAT,

2014). Pokažem, kako lahko nova interdisciplinarna teorija pomaga pri oblikovanju družbene, gospodarske in ekološke politike.

Za oblikovanje naftne politike je na voljo že veliko podlag. Eden takih primerov ja analiza E. G. Frankla v knjigi *A world beyond petroleum* (2007), v kateri trdi, da je na vidiku ogromna sprememba paradigme na energetskega področju, saj je vse vidnejši postopen, vendar zanesljiv umik od fosilnih goriv. Zato morajo države, ki odkrijejo nafto, hitro razvejati svoje gospodarstvo, da ne bo zaradi prihajajoče spremembe to, kar trenutno dojemajo kot dragoceno dobrino, postalo neuporabno. V zvezi z državami, ki nimajo nafte, pa Frankel trdi, da se morajo čim prej preusmeriti v uporabo obnovljivih virov, saj zaloge nafte, še zlasti na vodilnih svetovnih območjih na Bližnjem vzhodu, niso zanesljive. Frankel torej pokaže, da razvoj, ki temelji na fosilnih gorivih, planetu ne prinaša nič dobrega. To razmišljanje se razlikuje od analize »naftnega vrhunca« (ang. *peak oil*), ki temelji na domnevi, da se svetovne zaloge nafte praznijo, zaradi česar moramo rešitev iskati drugje (Atkinson, 2012). Prav tako se razlikuje od močno popularizirane trditve Nimma Basseyja, direktorja organizacije Health of Mother Earth Foundation. V knjigi z naslovom *To cook a continent* (2012) Bassey namreč trdi, da nafta v Afriki neizogibno uničuje okolje in da bi jo morali zato pustiti zakopano. Poleg razlogov, zaradi katerih naj bi opustili uporabo nafte, je vsem trem podlagam za oblikovanje politike – spremembi energetske paradigme, naftnemu vrhuncu in stališču, da bi morali pustiti nafto pri miru – skupno močno zanimanje za obnovljive vire. Frankel ponudi tržno pot do odreditve, analiza naftnega vrhunca ponuja centralistično pot v raj, vidik puščanja nafte pri miru pa predlaga pot do odreditve prek preproste domače in mednarodne civilne družbe.

V knjigi *Oiling the urban economy* lahko najdete elemente vseh teh priporočil, vendar je glavni poudarek na kombinaciji razvejanega gospodarstva, uporabe prihodkov od nafte v socialne namene, zahteve po plačilu odškodnin in dajatev na povečano vrednost posesti, uvedbe davkov na prodajo naftnih derivatov za brzdanje nenadnega bogastva ter preusmeritve k varčnemu in zelenemu javnemu prometu. Upam, da te politike vodijo k prihodnosti brez odvisnosti od nafte, do takrat pa se je treba posvetiti pomembnim vprašanjem, kako rešiti probleme, ki pestijo afriška mesta.

Oiling the urban economy je več kot le študija afriških naftnih mest, saj zapolnjuje gromozansko luknjo v poznavanju naftnih mest v splošnem. Iz ene najpomembnejših raziskav našega poznavanja mest (Blanco idr., 2009) je razvidno, da izjemno pomembna in aktualna tema naftnih mest do zdaj še ni pritegnila pozornosti urbanističnih raziskovalcev. V novejši raziskavi, v kateri so avtorji preučevali svetovne trende urbanističnih raziskav (Wang idr., 2012), naftna mesta prav tako niso bila obravnavana kot pomembno raziskovalno področje. Obstajajo knjige o rudarskih mestih, kot sta na primer *Mining and urbanisation in Africa: Population, settlement, and welfare* (2012), ki sta jo uredila Deborah Bryceson in Daniel Mackinnon, in knjiga Erika Eklunda z naslovom *Mining towns: Making a living, making a life* (2012), vendar naj bodo še tako poučne, ne upoštevajo kompleksnosti in posebnosti naftnih mest. *Oiling the urban economy* torej zapolnjuje pomembno vrzel v mednarodnih raziskavah mest.

Začetna recepcija knjige

Traja lahko več desetletij, preden knjiga doseže določeno odmevnost, in ker je bila ta knjiga izdana šele v začetku letosnjega leta, so lahko moja pričakovanja samo skromna. Glede na to, da je znanje

o naftnih mestih kljub njihovi vse večji pomembnosti omejeno, upam, da bo knjiga *Oiling the urban economy* dobro sprejeta. V njej sem predstavil pristop k preučevanju naftnih mest in razložil, kako se lahko ta pristop uporablja tudi za druga naftna mesta. Predlagal sem obravnavo in morebitno uvedbo določenih politik uporabe prihodkov od nafte na našem pohodu k oblikovanju »dobrega mesta«.

Nekaj pozitivnih odzivov sem prejel zlasti od doktorskih študentov na Norveškem, v Veliki Britaniji, na Nizozemskem in v Belgiji, ki trenutno opravljajo več spodbudnih raziskav nafte v Zahodni Afriki. Zdi se, da so moje delo o nafti dobro sprejeli tudi študentje v Gani, Južnoafriški republiki in ZDA. Dognanja, do katerih sem prišel še pred uradno objavo knjige, se uporabljajo tudi v visokošolskem pedagoškem procesu v Singapurju, Gani in ZDA. Sprejem knjige v akademski skupnosti je prav tako spodbuden, saj je trenutno v recenziji pri uredništvih znanstvenih revij, kot so *Africa, Journal of Australian Political Economy, Australasian Review of African Studies, Heterodox Economics Newsletter, Forum for Social Economics in The Extractive Industries and Society*.

Upam, da bo knjiga še naprej vzbuja la zanimanje ter spodbujala razprave o naftnih mestih v Afriki in drugod po svetu. Zahvaljujem se uredniku revije *Urbani izziv* za priložnost, da lahko knjigo predstavim tudi slovenskim in drugim bralcem te revije.

Franklin Obeng-Odoom
University of Technology, Sydney, School of Built Environment, Sydney, Avstralija
E-pošta: Franklin.Obeng-Odoom@uts.edu.au

Viri in literatura

Atkinson, A. (2012): Urban social reconstruction after oil. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 4(1), str. 94–110. DOI: 10.1080/19463138.2012.667412

Barder, O. (2006): A policy maker's guide to Dutch disease. *Center for Global Development*

Working Paper, št. 91, julij.

Bassey, N. (2012): *To cook a continent: Destructive extraction and the climate crisis in Africa*. Cape Town, Pambazuka Press.

Bazilian, M., Onyeji, I., Aqrawi, P. K., Sovacool, B. K., Ofori, E., Kammen, D. M., idr. (2013): Oil, energy poverty and resource dependence in West Africa. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 31(1), str. 33–53.

Blanco, H., Alberti, M., Olshansky, R., Chang, S., Wheeler, S. M., Randolph, J., idr. (2009): Shaken, shrinking, hot, impoverished and informal: Emerging research agendas in planning. *Progress in Planning*, 72, str. 195–250. DOI: 10.1016/j.progress.2009.09.001

Bordo, M. D. (1975): John E. Cairnes on the effects of the Australian gold discoveries, 1851–73: An early application of the methodology of positive economics. *History of Political Economy*, 7(3), str. 337–359.

Bryceson, D., in Mackinnon, D. (ur.) (2012): *Mining and urbanisation in Africa: Population, settlement, and welfare*. London, Routledge.

Collier, P. (2008): *The Bottom billion: Why the poorest countries are failing and what can be done about it*. New York, Oxford University Press.

Corden, M., in Neary, P. (1982): Booming sector and de-industrialisation in a small open economy. *The Economy Journal*, 92(368), str. 825–848. DOI: 10.2307/2232670

Dow, A., in Dow, S. (2014): Economic history and economic theory: The staples approach to economic development. *Cambridge Journal of Economics*, 38(6), str. 1339–1353. DOI: 10.1093/cje/bet021

Eklund, E. (2012): *Mining towns: Making a living, making a life*. Sydney, UNSW Press.

Elbra, A. (2014): Gold mining in sub-Saharan Africa: Towards private sector governance. *The Extractive Industries and Society*, 1(2), str. 216–224. DOI: 10.1016/j.exis.2014.07.008

Frankel, E. G. (2007): *A world beyond petroleum*. Dordrecht, Springer.

Goodman, J., in Worth, D. (2008): The minerals boom and Australia's 'resource curse'. *Journal of Australian Political Economy*, 61, str. 201–219.

Hartwick, J. M. (1977): Intergenerational equity and the investing of rents from exhaustible resources. *The American Economic Review*, 67(5), str. 972–974.

International Energy Agency (2008): *World energy outlook 2008*. Pariz, OECD/IEA.

Luong, P. J., in Weinthal, E. (2010): *Oil is not a curse: Ownership structure and institutions in Soviet successor states*. Cambridge, Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511779435

Mills, S., in Sweeney, B. (2013): Employment relations in the neostaples resource economy: Impact benefit agreements and Aboriginal governance in Canada's nickel mining industry. *Studies in Political Economy*, 91, str. 7–33.

Murray, G. L. (1981): The 'Gregory Thesis' – Where does it stand? *The University of Western Australia*, Discussion Paper 81, 20. november.

Obi, C. (2009): Nigeria's Niger Delta: Understanding the Complex Drivers of violent oil-related conflict. *Africa Development*, 24(2), str. 103–128.

Stevenson, M. (2014): Public-private partnering in natural resource extraction. *Global Environmental Politics*, 14(3), str. 139–145. DOI: 10.1162/GLEP_a_00244

Svetovna banka (1988): *Oil windfalls: Blessing or curse?* Oxford, Oxford University Press.

The Economist (2010): It's only natural: Commodities alone are not enough to sustain flourishing economies, 9. 9. 2010. Dostopno na: <http://www.economist.com/node/16964094> (sneto 21. 8. 2014).

UN-HABITAT (2010): *The state of African cities 2010*. Nairobi.

UN-HABITAT (2014): *The state of African cities 2014*. Nairobi.

Wang, H., He, Q., Liu, X., Zhuang, Y., in Hong, S. (2012): Global urbanization research from 1991 to 2009: A systematic research review. *Landscape and Urban Planning*, 104(3–4), str. 299–309. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2011.11.006

Podatki o avtorju

Franklin Obeng-Odoom je podoktorski študent na visoki šoli za grajeno okolje tehnološke univerze v Sydneyju. Je študent programa »World Social Science« in urednik znanstvene revije *African Review of Economics and Finance*, ki jo izdaja največja afriška založba UNISA Press. Doktorat iz politične ekonomije je opravil na univerzi v Sydneyju pod mentorstvom Franka Stilwella, vodilnega avstralskega političnega ekonomista, intelektualca in prvega rednega profesorja politične ekonomije.

Franklin Obeng-Odoom je tudi avtor knjige z naslovom *Governance for pro-poor urban development: Lessons from Ghana* (Upravljanje za razvoj mest v korist revnega prebivalstva: primer Gane; Routledge, 2013). Na sydneyjski tehnološki univerzi poučuje predmeta »urbana ekonomika« ter »pre-

moženje in politična ekonomija«. Pišete mu lahko na e-naslov franklin.obeng-odoom@uts.edu.au. Več informacij o njegovem delu lahko najdete na spletni strani at <http://obeng-odoom.com>.

Dodatne informacije

Spletna stran knjige: <http://www.routledge.com/books/details/9780415744096>